

**Statsminister
Gro Harlem Brundtland**

**Innledning faglig politisk konferanse LO/DNA Sandvika,
7. desember 1994**

Både når det gjelder de nasjonale og internasjonale utfordringene er et viktig utgangspunkt at de oppgavene vi står overfor ikke er endret.

- Norsk økonomi og velferd er like avhengig av internasjonale avtaler og rammebetingelser som mange EU-land.
- Norske arbeidsplasser og bedrifter, ja mulighetene for mer investeringer i fastlands-Norge, er avhengig av at vi har felles spilleregler med andre land.
- Våre nærområder i Nord møter de samme utfordringer fra Nord-Vest-Russland med de enorme miljøproblemer som angår oss alle.
- Sikkerhetspolitisk skal vi ivareta våre interesser i et skiftende bilde der Europa tar større ansvar for egen sikkerhet, og hvor NATO og EU nå møtes i Russlands nord-vestlige hjørne.

Fortsatt er det like nære bånd mellom det vi får til hjemme, og det vi får til ute. Vi er fortsatt avhengige av en trygg ramme rundt Norge bygget på nære politiske forbindelser og avtaler med andre land som vi kan stole på.

Vår viktigste oppgave hjemme er fortsatt å få ned arbeidsledigheten og trygge velferden. Det er Solidaritetsalternativet som skal ligge til grunn for vår politikk. Det er stø kurs som gjelder. Forsøkene fra Senterpartiet og SV på å tolke resultatet av folkeavstemningen som noe mer og annet enn at et knapt flertall sa nei til at Norge skal være fullt og helt med i

EU-samarbeidet, vekker berettigede reaksjoner. Nå strides de to partiene om hva velgerne sa ja til da de sa nei. Naturlig nok - den debatten kunne man lett forutse, for velgerne fikk aldri noe alternativ fra den del av nei-siden.

Vi som tar ansvaret har ingen tid å miste. Det er fortsatt viktig å legge et langsiktig perspektiv til grunn for alt vi gjør. Fordi vi nå ser resultatene av det vi har stått sammen om siden 1986, blir det minst like krevende. Nå som før er det arbeiderbevegelsen som må sette hensynet til sysselsettingen i sentrum.

Det er vi som må holde fram kravet om solidaritet for å trygge arbeidsplassene og velferden - og å sikre grunnlaget for investeringene i Norge. Det nytter det ikke å vifte til side ved å påstå at en riktig kurs og en fornuftig økonomisk politikk i samarbeid med fagbevegelsen skulle være NHO-politikk. Den retorikken bør det bli slutt på.

Vi sa klart fra før folkeavstemningen; uten medlemskap blir jobben tyngre. Men vi skal gjøre den. Dette handler ikke først og fremst om det korte perspektivet - om statistikken for 1995 og 96. Det handler om trygghet for Norge inn i neste århundre. Det er det vi må være mer opptatt av.

Jeg husker en skolelev jeg møtte under valgkampen som begrunnet sin EU-motstand slik: "Vi har det jo så bra i Norge." Det er et konservativt og kortsiktig svar, men i og for seg også et forståelig svar. For det er i gode år vi må ruste oss på vanskeligere tider. Det er nå vi må forberede oss på tiden etter oljealderen. Det er nå vi må legge grunnlaget for et nytt velferdsloft for våre stadig flere eldre.

Når vi nå tar fatt på en ny politisk arbeidsdag for Norge, så er det ikke investorer og kapitaleiere som vi er bekymret for. Det er mulighetene for å utvikle arbeidsplassene og trygge velferden som opptar oss.

Derfor er det nødvendig med en tiltakspakke for næringslivet i forbindelse med salderingen av budsjettet. Vi må sikre at ikke Norge faller utenfor som et mindre gunstig investeringsalternativ enn andre land. Vi sa klart fra om dette før folkeavstemningen; det blir mer krevende å sikre tillit til norsk økonomi. Men vi tar ansvar og skal greie den oppgaven. Det signalet har omverdenen oppfattet.

I debatten foran folkeavstemningen opplevet vi hvor tungt det ofte er å få tilstrekkelig forståelse for sammenhengen mellom verdiskapning og velferd - mellom det vi tjener og det vi bruker. Her ligger en viktig oppgave framover både for Parti og fagbevegelse. For selvom retorikken fra Senterpartiet og SV skulle tyde på noe annet, så møter tusenvis av norske arbeidsplasser en tøff utfordring fra konkurrenter i andre land, også etter 28. november.

I kampanjen argumenterte deler av nei-siden som om vi ikke var en del av det europeiske markedet - som om vi ikke hadde inngått EØS-avtalen. De lokket med et fristed utenfor EU, uten konkurranse og med en uutømmelig kilde av offentlig rikdom vi kan øse av til egen velferd. En slik retorikk kostet ingenting. Men så er den heller ikke mye verdt når virkeligheten melder seg.

Vi i arbeiderbevegelsen bygget velferdsstaten på visjoner om likhet, trygghet og en rettferdig fordeling. Vi gjorde det i forvissning om og med den selvfølgelige innsikt i at velferden må sikres gjennom møysommelig arbeid. Derfor skal vi være på vakt når Senterpartiet nå kjører et rått løp på

banehalvdelen for mer velferd, uten å dekke opp på den banehalvdelen der vi må tjene inn pengene.

Vi vil ta ansvar for helheten, for velferds-Norges skyld. Arbeidet for å styrke norsk industri og næringsliv er en politisk oppgave vi må stå sammen om, enten vi til daglig arbeider ute i bedriftene eller innenfor offentlig sektor. Det inntektspolitiske samarbeidet har vært en norsk suksessfaktor i den snuoperasjonen vi har bak oss. Og den vil være det i den sikringsfasen vi nå har foran oss. Det er bedriftene våre som må tjene de verdiene vi trenger for å finansiere en sterk offentlig sektor og den offentlige velferden. Samtidig som vi vet hvor viktig en sterk offentlig sektor er også for næringslivet.

Derfor er det et skjebnefellesskap mellom industriarbeideren, helsearbeideren og pensjonisten. Sammenliknet med de fleste andre land har vi gode økonomiske tider. Men vi har ikke like gode utsikter. På terskelen til neste århundre, er det industrien og arbeidsplassene i Fastlands-Norge vi må styrke for å sikre sysselsetting og velferd på lengre sikt.

Før og etter 28. november er utfordringene for Norge de samme. Men våre muligheter er betydelig endret - det kan vi ikke komme bort fra. Vi har mange venner i Europa. Det fikk jeg bekreftet under mine samtaler i Budapest mandag og tirsdag. Men vi kan ikke lukke øynene for at Norge nå står alene utenfor det tette samarbeidsnettverk som våre naboer, allierte og aller nærmeste handelspartnere fullt ut benytter seg av. Det er en helt ny situasjon. Det er på ingen måte en fortsettelse av slik det har vært.

For hva har Norge deltatt i de siste årene?

Fram til slutten av 1980-åra sto vi sammen med de andre EFTA-landene i tilnærmingen til de handelspolitiske sidene av EF-samarbeidet. Da det indre marked kom, forhandlet vi EØS-avtalen med våre EFTA-partnere, vi gjennomgikk regelverket og bygget EFTA-pilaren. Når EFTA talte med en stemme var det Norge, Sverige og Finland samt Østerrike og Sveits som sto sammen.

Så fulgte EU-forhandlingene med nær kontakt mellom de nordiske søkerlandene og utstrakte forbindelser til EU i Brussel og alle EU-landene. Gjennom disse årene bygget vi ut en omfattende kontaktflate i Europa. Og la meg understreke, det gjaldt ikke bare politikere og embetsmenn, det omfattet store deler av det norske samfunnslivet - fagbevegelse, nærings- og arbeidslivets organisasjoner, bedrifter, deler av kulturlivet, kommuner og fylker og pressen.

Norske syn ble presentert på bred front. Vi var med på de møtesteder der europeisk politikk blir til. Vi var selv med på å forme rammen rundt Norge. Og ikke minst - Norge var på vei mot å få like politiske rettigheter med de andre landene i Vest-Europa.

Klarest så vi dette i de månedene som gikk fra undertegningen av avtalen i juni fram til folkeavstemningen. Da deltok Norge med møte og talerett på de fleste områder. Vi lærte hvor viktig det er å være til stede når europeisk politikk formes. For den som står utenfor er det mye mer krevende å bli hørt, enten det handler om utformingen av tekniske direktiver eller bredere politiske retningslinjer.

Vi fikk også se ved selvsyn hva vi hadde stått utenfor som ikke-medlem. I flere år - særlig de seks-sju siste år etter at arbeidet med det indre marked kom i stand - har våre venner i EU gitt oss informasjon om sakenes gang og lyttet

til norske syn. Men i høst ble det helt klart hvor begrenset disse kontaktene i virkeligheten er i forhold til hva medlemskapet gir av informasjon, påvirkningsmuligheter og rom for å tale egen sak.

Dette understreker bare det faktum at det blir tyngre å nå fram med Norges sak i Europa - enten det handler om å skyve på for å styrke faglige rettigheter, sikre støtte til utbygging av infrastruktur i Norden, få oppmerksomhet om Nordområdene eller sørge for at Norges sikkerhetsinteresser tas på alvor av de andre.

Men folkets nei var ikke et nei til samarbeid; det var et nei til at Norge ble medlem i EU. Med 15 land, deriblant våre nære naboer, er EU i enda sterkere grad den viktigste samarbeidsarena i Europa. Folkeavstemningen har ikke forandret på det forholdet.

Jeg vil peke på tre hovedoppgaver for vår Europa-politikk framover:

- Vi må ta vare på markedsadgangen for bedriftene våre gjennom EØS-avtalen.
- Vi må etablere så omfattende og nære politiske samarbeidsforhold som mulig med EU og EU-landene.
- Og vi må gjøre det vi kan for å motvirke inntrykket av at Norge går sin egen vei.

Arbeidet med å tilpasse EØS-avtalen til den nye situasjonen er alt begynt. Den 13. desember vil handelsministrene i EFTA markere at Sverige, Finland og Østerrike forlater organisasjonen. Da står Norge, Island, Liechtenstein og Sveits tilbake i EFTA. Norge og Island omfattes av

EØS-avtalen, mens Liechtenstein regner med å slutte seg til ut på nyåret.

Før folkeavstemningen la vi vekt på at EØS-avtalen blir et mer usikkert alternativ ved et norsk nei. Vi siktet ikke da først og fremst til reglene i markedet, men til holdbarheten av selve samarbeidsopplegget mellom de to pilarerene på EFTA og EU-siden. Lik regelutvikling forutsetter uavhengige kontrollorganer og uavhengig domstol. Vi husker hvor krevende det var å få EUs aksept for uavhengige EFTA-organer - selv da EFTA-pilaren besto av seks land.

Norge og Island er enige om å legge EØS-avtalens bokstaver til grunn og tilpasse EFTA-pilaren til to, kanskje tre land. Det er viktig for oss å holde fast ved avtalen slik den framstår. Det betyr at vi vil gjøre det vi kan for å sikre at overvåkningsorganet ESA og EFTA-Domstolen fungerer troverdig og uavhengig i tråd med avtalens prinsipper. Den 20. desember møtes EU- og EFTA-landene i EØS-Rådet for å vurdere situasjonen etter EUs utvidelse. Vårt mål vil være at EØS-avtalen kan fortsette å virke fra 1. januar, uten at det må gjøres endringer som krever ny ratifisering i medlemslandene på EU- og EFTA-siden.

Til tross for EØS-avtalen vil Norge måtte møte en lang rekke utfordringer alene i tiden framover. Den første oppgaven er å håndtere problemene som oppstår når norske fiskeprodukter møter toll ved grensen til Sverige og Finland om tre uker. Vi kan ikke unngå at det skjer, men vi gjør det vi kan for å få kompensasjon og toll-lettelser. Vi har allerede tatt kontakt med EU-kommisjonen om dette. Men vi har ingen garantier. Det er helt vanlig at EU møter ønske om bedret adgang til markedet med krav om åpning av markedet for landbruksprodukter eller økt adgang til fiskeressurser. Dette er lang EU-praksis og det er ikke bare åpne dører vi møter når vi kommer med våre krav.

Vi vil gjøre det vi kan for å fremme norske syn gjennom alle de kanaler EØS-avtalen åpner for oss. Men vi sier også i fra, som vi gjorde det før folkeavstemningen, at mulighetene er begrenset med ett vest-europeisk land på utsiden og alle de andre på innsiden. Vi må i større grad godta å leve med vedtak og regler som fattes i fora der vi ikke er med.

For virkeligheten er ikke slik Senterpartiet og SV beskriver den - at vi kan velge og vrake i hvilke regler og vedtak vi vil følge. Våre bedrifters trygghet avhenger av forutsigbare rammebetingelser. Det må ikke oppstå usikkerhet om vi står ved våre forpliktelser i EØS. For vi kan ikke regne med at EU vil sitte og se på at vi skal plukke fra øverste hylle. Da kan ingen bli forbauset, hvis EU gjør bruk av sin rett til å sette deler av avtalen ut av funksjon. Det er det mottrekket som er etablert i selve EØS-avtalen.

Vår neste oppgave er å etablere så mange politiske kanaler som mulig til EU-samarbeidet. Også den jobben er vi i gang med. I Budapest møtte jeg en positiv holdning fra våre venner i EU. De vil holde dialogen åpen med Norge. Vi vil arbeide med landene bilateralt, og med EU samlet. EØS-avtalen har en klausul om politisk dialog, og denne vil vi legge innhold i når vi overtar EFTA-formannskapet etter nyttår.

Kanskje er det utenriks- og sikkerhetspolitikken som blir vår største utfordring. Vi har ikke stemt for endret utenrikspolitisk plassering. Norge vil fortsatt delta som en aktiv partner i det internasjonale samarbeidet - i de fora der vi er med. De som kjenner Norge, skal kjenne Norge igjen. Vi er NATO-medlem, EØS-medlem og assosiert medlem av Vestunionen. Det setter Norge i en særstilling i forhold til andre land utenfor EU. Vi blir ikke utfrosset om vi har sagt

nei til medlemskap, men jobben blir tyngre når vi nå blir stående alene utenfor det viktigste forum for utenrikspolitikk i Europa. Aktiv norsk deltakelse i andre fora kan ikke endre på denne nye virkeligheten.

Vi må gjøre det vi kan for å bøte på dette. Men våre venner vet meget godt at det var Norge som valgte å stå utenfor. EU-landene har en tung dagsorden og nok å ta fatt på, særlig nå som blikket rettes mot å møte søkerlandene i Øst-Europa.

I dag har landene i Øst-Europa løfter fra EU om mer omfattende møte- og kontaktvirksomhet enn Norge. Regjeringssjefene fra disse landene er med når de 15 lederne i EU-landene møtes i Essen på lørdag. Dette er noe grunnleggende nytt for norsk utenrikspolitikk. Den videre utvikling av samarbeidet øst og vest i Europa er av vesentlig betydning for våre egne interesser og vår egen sikkerhet.

Vi sa fra i valgkampen; Norge har aldri før stått alene, derfor er det et nei som vil bety størst forandring. Det er der vi nå er. For folk flest er det ikke merkbart, for fortsatt krysser varer, tjenester, kapital og personer landegrensene. Fortsatt er miljøproblemene noe som bare kan løses felles og fortsatt trenger vi et sikkerhetsfellesskap med våre allierte i Europa.

Poenget er at dette sikkerhetsfellesskapet bygges videre nå, og det bygges i EU. Også landene i Europa ser det slik at utenriks- og sikkerhetspolitikk i dag også handler om økonomi, velferd, miljø og teknologi. Derfor bruker de kreftene på å bygge et forpliktende samarbeid om disse viktige områdene. Og det er EU som er drivkraften.

Fortsatt er NATO bærebjelken i vår sikkerhetspolitikk. Men vi kan ikke lukke øynene for at også NATO er i omforming.

Amerikanere og kanadiere trekker ut tropper - også fra Norge - og diskuterer sin egen framtidige rolle i Europa. De europeiske landene får et større ansvar for sin egen sikkerhet. Vår oppgave blir hele tiden å sikre at våre sikkerhetsinteresser deles av flere - slik at flere står hos hvis vi skulle trenge det.

Vi må legge særlig vekt på samarbeidet i Norden. Vi vet at dette blir en ny oppgave nå som de tre største nordiske landene har valgt samarbeid i EU. Det er her deres viktigste politiske dagsorden utformes, ikke i de nordiske organer. Det er en ny historisk situasjon i Norden når Sverige og Finland får nærmere politiske bånd til våre allierte i Europa enn Norge. Dette stiller nye krav til oss, også i Norden.

Norden er ikke bare utgangspunktet for samarbeidet mellom de nordiske land. I dag er det nordiske interesseområdet større enn Norden selv. Det omfatter alt det som skjer i EU. Og det omfatter utviklingen i Østersjø- og Barentsregionen. Her ligger norske kjerneinteresser. Derfor vil vi ta aktivt del i den omleggingen av det nordiske samarbeidet som nå vil komme etter at våre nordiske lands forbindelser til EU så langt er avklart. Vi må passe på å jobbe sammen med de nordiske landene.

Vi lever i et ganske annerledes Norden og Europa enn for 22 år siden. Den gang lot vi Europa-saken ligge i 15 år inntil det indre marked stilte oss overfor utfordringer også vi måtte møte.

Denne gang kan vi ikke la Europa gå i glemmeboken. Tvert i mot; når vi nå har valgt å stå utenfor må vi arbeide enda hardere for å bli hørt og respektert. Jeg pekte på at representanter for hele bredden av det norske samfunnslivet har deltatt i utviklingen av kontaktene med Europa. Dette må

ikke stoppe opp. Det er ikke bare forhandlingene om EØS-avtalen og EU-medlemskap som har vært drivkraften i våre utvidede forbindelser med EU-landene. Vi er og blir en del av den europeiske samfunnsutviklingen som plasserer Norge midt i det europeiske interessefellesskapet.

Vi må følge med når EU skal gjennomgå samarbeidet på nytt i 1996 - denne gang med tre nordiske land inne, og før det blir aktuelt å ta opp de øst-europeiske demokratiene.

Vi befinner oss i en overgangstid i internasjonal politikk. Tilvante mønstre er løst opp, nye blir lagt. Det har vi sett i Norden i 1994. Men overgangstiden endte ikke med vårt nei den 28. november. Fortsatt må vi ha evne til nytenkning. Den faktiske og gjensidige avhengighet binder vår framtid til resten av Europa, og binder Norge, Norden og det øvrige Europa til en internasjonal virkelighet og til en utvikling preget av økende gjensidig avhengighet.

Derfor har vi fortsatt vitale interesser knyttet til utviklingen i vår egen verdensdel. Det ansvaret må Arbeiderpartiet fortsatt være seg bevisst.